

juris ratione depellitur. — 6. Ei qui aliquem a latrunculis vel hostibus eripuit, in infinitum donare non prohibemur, si tamen donatio et non merces eximi laboris appellanda est; quia contemplationem salutis certo modo estimari non placuit.

TIT. XII.

DE JURE FISCI ET POPULI.

1. Ejus bona qui sibi ob aliquod admisum flagitium mortem conscient, fisco vindicantur. Quod si id teclo vite, aut pudore eris alieni, vel valetudinis alicuius impatientia hoc admisit, non inquietabuntur, sed ordinariae successioni relinquuntur. — 2. Ei etiam velut indigno aufertur hereditas, qui ad finem vel cognatum cui ipse ab intestato successurus erat, testamentum facere prohibuit, aut ne jure subsisteret operam dedit. — 3. Si pater vel dominus id testamentum quo filius ejus vel servus heredes instituti sunt, aut legatum accepunt, falsum redarguant, nec obtineant, fisco locus est. — 4. Aetati ejus qui accusat testamentum, si non obtineat, succurri solet in id quod ita amisit, maxima si tutoris aut curatoris consilio actio instituta sit. — 5. In ea provincia ex qua quis origine ducit, officium fiscale administrare prohibetur, ne at gratiosus aut calumniosus apud suos esse videatur. — 6. Quoties sine auctoritate judicati officiales alicuius bona occupant, vel describunt, vel sub observatione esse faciunt, adito procuratore injuria submovetur, et rei hujus auctores ad praefectos prætorio puniendi mittuntur. — 7. Litem in perniciem privatorum fisco donari non oportet, nec ab eodem donatani suscipi. — 8. Imperatorum litis causa heredem instituti invidiosum est: nec enim calumniandi facultatem ex principali majestate capi oportet. — 9. Ex nuda pollicitatione nulla actio nascitur: ideoque ejus bona qui se heredem imperatorum facturum esse jactaverat, a fisco occupari non possunt. — 10. Privilegium fisci est, inter omnes creditores primum locum tenere. — 11. Quicunque a fisco conveniuntur, non ex indice vel exemplo alicuius scripturae, sed ex authenticō convenientem est: et si contractus fides possit ostendī. Ceterum calumniosam scripturam vim justae petitionis in iudicio obtinere non convenit. — 12. Ejus bona qui falsam monetam percussisse dicuntur, fisco vindicantur. Quod si servi ignorante domino id fecisse dicantur, ipsi quidem summo supplicio afficiuntur: domino tamen nihil aufertur, quia pejorem domini causam servi facere, nisi forte scierit, omnino non possunt.

TIT. XIII.

DE DELATORIBUS.

1. Omnes omnino deferre alterum, et causam pecuniariam fisco numerare prohibentur. Nec referunt mares istud an feminæ faciant, servi an ingenui an libertini, an suos an extraneos deferant: omni enim modo puniuntur. — 2. Servi fiscales qui causam domino prodere ac nuntiare contendunt, deferre non videntur. Subornati sane reum¹ prodere coguntur, ne qui quod per se non potest, per alium deferat. Perinde autem subornatores ac delatores puniuntur. — 3. Damnati servi, sive post sententiam, sive ante sententiam dominorum facinora confessi sint, nullo modo audiuntur, nisi forte reos deferant majestatis.

TIT. XIV.

DE QUÆTIONIBUS HABENDIS.

1. In criminibus eruendis quæstio quidem adhibetur, sed non statim a tormentis incipiendum est: ideoque prius argumentis quærendum est; et si suspicione aliqua reus urgatur, adhibitus tormentis, de sociis et sceleribus suis confiteri compellitur. — 2. Unius facinoris plurimi rei ita audiendi sunt, ut ab eo primum incipiatur, qui timidior et teneræ ætatis esse videatur.

TIT. XV.

DE TESTIBUS.

1. Suspectos gratis testes, et eos vel maxime quos accusator de domo produxerit, vel vita humilitas infamaverit, interrogari non placuit: in teste enim et vita qualitas spectari debet, et dignitas. — 2. In ad finem

¹. Schult. EUM.

vel cognatum inviti testes interrogari non possunt. — 3. Adversus se invicem parentes et liberi, itemque liberti, nec volentes ad testimonium admittendi sunt: quia rei vera testimonium necessitudo personarum plerumque corruptum. — 4. Testes, cum de fide tabularum nihil dicunt, adversus scripturam interrogari non possunt. — 5. Hi qui falso vel vario testimonio dixerunt, vel utrique partu prodiderunt, aut in exsilio aguntur, aut in insulam relegantur, aut curia submoventur. — 6. In re pecuniaria tormenta, nisi cum de rebus hereditariis queritur, non adhibentur. Alias¹ autem jurejurando aut testibus explicantur.

TIT. XVI.

DE SERVORUM QUÆSTIONIBUS.

1. Servum de facto suo in se interrogari posse, ratio æquitatis ostendit: nō enim obesse ei debet, qui per servum aliiquid sine cautione commodat aut deposit. — 2. Judex tutelaris itemque centumviri, si alter de rebus hereditariis, vel de fide generis instrui non possunt, poterunt de servis hereditariis habere quæstionem. — 3. Servi alieni in alterius caput non nisi singuli torqueri possunt. Et hoc invito domino non est permittendum, nisi delator cuius interest quod intendit probare, pretia eorum quanti dominus taxaverit, inferre sit paratus, vel certe deterioris facti servi subire taxationem. — 4. Servo, qui ultra aliiquid de domino confitetur, fides non accommodatur: nec enim oportet in rebus dubiis salutem dominorum servorum arbitrio committit. — 5. Servi in caput domini, neque a priside, neque a procuratore, neque in pecuniariis, neque in capitalibus causis interrogari possunt. — 6. Communis servus in caput alterius ex dominis torqueri non potest. — 7. Qui servum ideo comparavit, ne in se torqueretur, restituto pretio poterit interrogari. — 8. Servus in caput ejus domini a quo distractus est, cuique aliando servit, in memoriam proris domini interrogari non potest. — 9. Si servus ad hoc fuerit manumissus ne torqueatur, quæstio de eo nihilominus haberit potest. — 10. Quæstionis ejus latronis quem quis obtulit, cum de ea confiteretur, fidem accommodari non convenit, nisi id forte velandæ conscientiae sua gratia quam cum reo habuit, feuisse doceatur. — 11. Neque accusator per alium accusare, neque reus per alium defendi potest, nisi ingratis libertum patronus accuset, aut rei absentia defendatur. — 12. Si pecunia data judici reus absolitus esse dicatur, idque in eum fuerit comprobatum, ea pena damnatur qua reus damnari potuisset. — 13. In convictum reum, sive torqueri possit, sive non possit, pro modo admissi sceleris statuendum est. — 14. Rets suis edere crimina accusatores cogendi sunt: scire enim oportet, quibus sunt criminibus responsi.

TIT. XVII.

DE ABOLITIONIBUS.

1. Abolito est deletio, oblivio, vel extinctio accusationis. — 2. Post abolitionem publicam a delatore suo reus intra tricesimum diem repeti potest: postea non potest. — 3. Summa supplicia sunt, crux, crematio, decollatio. Mediocrum autem delictorum penæ sunt, metallum, ludus, deportatio; minima, relegatio, exsilium, opus publicum, vincula. Sane qui ad gladium dantur, intra annum consumendi sunt.

TIT. XVIII.

DE ABACTORIBUS.

1. Abactores sunt, qui unum equum, duas equas totidemque boves, vel capras deceunt, aut porcos quinque abegerint. Quidquid vero infra hunc numerum fuerit ablatum, pena furti pro qualitate ejus aut in duplum aut in triplicem convenit; vel furtibus casus in opus publicum unius anni datur, aut sub pena vinculorum domino restituuntur. — 2. Atroces pecorum abactores plerumque ad gladium vel in metallum, non nunquam autem in opus publicum dantur. Atroces autem sunt, qui equos et greges ovium de stabulo vel de pascuis abigerunt, vel si id sepius aut a ferro conducta manus faciunt. — 3. Si ea pecora de quibus quis litigat, abegerit, ad forum remittendus est, atque ita convictus in duplum vel in triplicem furi more damnatur. — 4. Qui bovem vel equum errantem, quodve aliud pecus abduxerit, furem magis eum quam abgeatorem constitui placuit.

¹. Cuj. ALIM. — 2. Schultingius legi posse putat: aut cum ferro att¹ conducta etc.TIT. XIX.
DE SACRILEGIS.

Qui noctu manu facta prædandi ac depopulandi gratia templum irrumunt, bestiis objiciuntur. Si vero per diem leve aliiquid de templo abstulerint, vel deportantur honestiores, vel humiliores in metallum damnantur.

TIT. XX.

DE INCENDIARIIS.

1. Incendiarii qui quid in oppido prædandi causa faciunt, capite puniuntur. — 2. Qui casam aut villam inimicitarium gratia incenderunt, humiliores in metallum aut in opus publicum damnantur, honestiores in insulam relegantur. — 3. Fortuita incendia quæ casu venti ferente, vel incuria ignem suppontibus, ad usque vicini agros evadunt, si ex eo seges vel vinea vel oliva vel fructifera arbores concrementur, datum damnum estimatione sarciantur. — 4. Commisso vero servorum, si domino videatur, noxae deditione sarciantur. — 5. Messium sane per dolum incensores, vinearum olivarumve, aut in metallum humiliores damnantur, aut honestiores in insulam relegantur. — 6. Qui noctu fructiferas arbores manufacta occiderint, ad tempus plerumque in opus publicum damnantur, aut honestores damnum sacrare coguntur, vel curia submoventur, vel relegantur.

TIT. XXI.

DE VATICINATORIBUS ET MATHEMATICIS.

1. Vaticinatores qui se Deo plenos adsimilant, idcirco civitate expelli placuit, ne humana crudelitate publici mores ad spem alicuius rei corrumperent, vel certe ex eo populares animi turbarentur. Ide que primo fustibus casi civitate pulluntur: perseverantes autem in vincula publica conjicuntur, aut in insulam deportantur, vel certe relegantur. — 2. Qui novas et usu vel ratione incognitas religiones inducent, ex quibus animi hominum moveantur, honestiores deportantur, humiliores capite puniuntur. — 3. Qui de salute principis, vel de summa reipublica mathematicos, ariolos, aruspices, vaticinatores consulti, cum eo qui responderit, capite puniuntur. — 4. Non tantum divinatione quis, sed ipsa scientia ejusque libris melius fecerit astinere. Quod si servi de salute dominorum consuluerint, summo supplicio, id est, cruce afficiuntur. Consulti autem, si responsa dederint, aut in metallum damnantur, aut in insulam deportantur.

TIT. XXII.

DE SEDITIONIBUS.

1. Auctores seditionis et tumultus, vel concitatores populi pro qualitate dignitatis, aut in crucem tolluntur, aut bestiis objiciuntur, aut in insulam deportantur. — 2. Qui terminos effodiunt vel exarant, arboresse terminales evertunt¹, si quidem id servi sua sponte fecerint, in metallum damnantur: humiliores in opus publicum, honestiores in insulam amissa tercia parte bonorum relegantur, aut exsulare coguntur. — 3. Cives romani qui se judaico ritu vel servos suos circumcidunt patiuntur, bonis ademptis in insulam perpetuo relegantur: medici capite puniuntur. — 4. Judei, si alienæ nationis comparatos servos circumcidenterint, aut deportantur aut capite puniuntur.

TIT. XXIII.

AD LEGEM CORNELIAM DE SICARIS ET VENEFICIS.

1. Lex Corneliam peñam deportationis infligit eis qui hominem occiderint, ejusve rei causa furtive faciendi cum telo fuerint; et qui venenum hominis necandi causa habuerint, vendiderint, paraverint; falsum testimonium dixerint, quo quis periret, in ritus causam præstiterint. Quæ omnia facinora in honestiores peñam capitum vindicari placuit; humiliores vero aut in crucem tolluntur, aut bestiis objiciuntur. — 2. * Homicida est qui aliquo genere teli hominem occidit, mortisve causam præstiterit.

¹. Cujacius addit. ² VEL QUI CONVENTUANT BODOSAS.

3. Qui hominem occiderit, aliquando absolvitur; et qui non occidit, ut homicida damnatur: consilium enim uniuscuiusque non factum puniendum est. Ideoque qui cum vellet occidere, id casu aliquo perpetrare non potuerit, ut homicida puniatur; et is qui casu jaetu teli hominem imprudenter occiderit, absolvitur. — 4. * Quod si in rixa percussus homo fuerit, quoniam ictus quoque ipsos contra unumquemque contemplari oportet, ideo humiliores in ludum aut in metallum damnantur, honestiores dimidia parte bonorum multati elegantur. — 5. * Causa mortis idonea non videtur, cum Iesus homo post aliquos dies officium diurna vite retinens decessit, nisi forte fuerit ad necem casus aut letaliter vulneratus. — 6. * Servus si plagi defecrit, nisi id dolο fiat, dominus homicidiū reus non potest postulari: modum enim castigandi et in servorum coercitione placuit temporari. — 7. * Qui telum tutandas salutis causa ageret¹, non videatur hominis occidendi causa portare. Teli autem appellatione non tantum ferrum continetur, sed omne quod nocendi causa portantur. — 8. Qui latrone caedem sibi inferentem, vel alium quemlibet stuprum inferentem occiderit, puniri non placuit: alius enim vitam, alius pudorem publico facinore defendit. — 9. * Si quis furem nocturnum vel diurnum, cum se telo defenderet, occiderit, hac quidem lege non tenetur: sed melius fecerit qui cum comprehensum, transmittendum ad presidem, magistris obtulerit. — 10. Judex qui in caput fortunasque heminis pecuniam accepit, in insulam bonis ademptis deportatur. — 11. Mandatores cedis perinde ut homicide puniuntur. — 12. Si putator, ex arbore cum ramum dejiceret, non proclamaverit ut vitaretur, atque ita præteriens ejusdem ictu homo perierit, etsi in legem non incurrit in metallum damnatur. — 13. Qui hominem invitum libidinis aut promeriti causa castraverit, castrandum curaverit, sive is servus sive liber sit, capite puniatur. Honestiores publicatis bonis in insulam deportantur. — 14. Qui abortionis aut amatorium poculum dant, etsi dolo non faciant, tamen [qua] malis exemplis res est, humiliores in metallum, honestiores in insulam amissa parte bonorum relegantur. Quod si ex hec homo aut mulier perierit, summa supplicio afficiuntur. — 15. Qui sacra impia nocturnave, ut quem obcantarent, defigerent, obligarent, fecerint faciendave curaverint, aut cruci suffiguntur aut bestiis objiciuntur. — 16. Qui hominem immolaverint, ex eis sanguine litaverint, fanum templum polluerint, bestiis objiciuntur; vel si honestiores sint, capite puniuntur. — 17. Magice artis conscientis summo supplicio affici placuit, id est, bestiis objici aut cruci suffigi. Ipsa autem magia vivi exuruntur. — 18. Libros magica artis apud se neminem habere licet: et si penes quoscunque reperti sint, bonis ademptis, ambustisque his publice, in insulam deportantur; humiliores capite puniuntur. Non tantum hujus artis professio, sed etiam scientia prohibita est. — 19. Si ex eo medicamine quod ad salutem hominis vel ad remedium datum erat, homo perierit, is qui dederit, si honestior fuerit, in insulam relegatur²; humilior autem capite puniatur.

TIT. XXIV.

AD LEGEM POMPEIAM DE PARNICIDIIS.

Lege Pompeia de parnicidiis tenetur, qui patrem matrem, avum fratrem sororem, patronum patronam occiderit. Hi, etsi antea insuti cullo in mare precipitabantur, hodie tamen vivi exuruntur, vel ad bestias danur.

TIT. XXV.

AD LEGEM CORNELIAM TESTAMENTARIAM.

1. Lege Cornelia testamentaria tenetur, qui testamentum quodve aliud instrumentum falsum sciens do malo scripsit, recitaverit, subjecerit, usurparerit, amoverit, resignaverit, deleverit; quodve signum adulterium sculperit, fecerit, expresserit, amoverit, reservarerit; quive numeros aureos, argenteos adulteraverit, laverit, conflaverit, rascerit, corruperit, vituverit; vultu principum signatum monetas, præter adulterinam, reprobarerit. Honestiores quidem in insulam deportantur; humiliores autem aut in metallum damnantur, aut in crucem tolluntur. Servi autem post admissum manumissi capitum puniuntur. — 2. Qui ob falsum testimonium perhibendum, vel verum non perhibendum pecuniam accepert, dederit; judicemve, ut sententiam ferat vel non ferat, corrupserit corrumpendem curaverit, humiliores capite puniuntur, honestiores publicatis bonis cum ipso judice in insulam deportantur. — 3. * Falsum est, quid-

¹. Pih. CEERET. — 2. Cuj. DEPOSITIVE.

quid in veritate non est, sed pro vero adseveratur. — 4. Iudex qui contra sacras principum constitutiones, contrarie jus publicum quod apud se reicitum est, pronuntiat, in insulam deportatur. — 5. Qui rationes, acta, libellos, album propositum, testationes, cautiones, chirographa, epistolas sciens dolo malo in fraudem aliquius deleverit, mutaverit, subjecerit, subscripterit; quive a*s* inauraverit, argenterit; quive cum argentum vel aurum peneret, a*s* stannumve subjecerit, falsi pena coactetur. — 6. Amplissimus ordo decrevit, eas tabulas qua*p*ublici vel privati contractus scripturam continent, adhibitis testibus ita signari, ut in summa marginis ad medium partem perforata tripli lino constringantur, atque impositum supra linum cere signa imprimitur, ut extiores scripture fidem interiori servent. Alter tabulae prolate nihil momenti habent. — 7. Qui vivi testamentum aperuerit, recitaverit, resignaverit, pena legis Cornelie tenet: et plerumque aut humiliores in metallum damnantur, aut honestiores in insulam deportantur. — 8. Si quis instrumenta utilitatis sue¹ a procuratore suo vel cognitore adversarius prodita esse convicerit, tam procurator quam cognitor, si humiliores sunt, in metallum damnantur; si honestiores, adempta dimidia parte bonorum, in perpetuum relegantur. — 9. Instrumenta penes se deposita quicunque alteri altero absente reddiderit, vel adversario prodiderit, pro persona eius conditione, aut in metallum damnatur, aut in insulam relegatur. — 10. Qui falsis instrumentis, actis, epistolis, subscriptis sciens dolo malo usus fuerit, pena falsi coactetur; ideoque humiliores in metallum damnantur, honestiores in insulam deportantur. — 11. Si qui sibi falsum nomen imposuerit, genus² parentes fixerit, quo quid alienum intercepitur, posederit, pena legis Cornelie de falsis coactetur. — 12. Qui insignibus altioris ordinis utuntur, militiamque confingunt, quo quem terrent vel concutant, humiliores capite puniuntur, honestiores in insulam deportantur. — 13. Si qui de judicis amicitia vel familiaritate mentientes eventus sententiarii ejus vendunt, quidve obtenui nominis ejus agunt, convictedi pro modo delicti aut relegantur, aut capite puniuntur.

TIT. XXVI.

AD LEGEM JULIAM DE VI PUBLICA ET PRIVATA.

1. Lege Julia de vi publica damnatur, qui aliqua potestate praeditus cives romanum, antea ad populum, nunc ad imperatorem, appellante necarire jussiterit, torserit, verberaverit, condemnaverit, iure publica vincula duci jussiterit. Cujus rei pena in humiliores capit, in honestiores insula deportatione coactetur³. — 2. Hac lego excipiuntur, qui artem ludicram faciunt: judicati etiam et confessi, et qui idco in carcere duci jubentur quod jus dicenti non obtemperaverint, quidve contra disciplinam publicam fecerint: tribuni etiam militum, et praefecti classium alarum, ut sine aliquo impedimento legi Julie per eos militare delictum coacteri possit. — 3. Lege Julia de vi privata tenetur, qui quem armatis hominibus possessione, domo, villa agrove dejecerit, obsederit, cluserit; idve ut fieret homines commodaverit, locaverit, conduxerit; quive cum cunctis, concursum, turbam, seditionem, incendium⁴ fecerit; funerari sepelirive aliquem prohibuerit, funusve eripuerit, turbaverit; et qui eum cui aqua et igni interdictum est, receperit, claverit, tenuerit; quive cum telo in publico fuerit; templo, portas, aliud quid publicum armatis obsecderit, cinxerit, clauerit, occupaverit. Quibus omnibus convictis, si honestiores sint, tercia pars honorum eripitur, et in insulam relegantur; humiliores in metallum damnantur. — 4. Creditor chirographarius, si sine jussu presidis per vim debitoris sui pignora, cum non habuerit obligata, ceperit, in legem Julianam de vi privata committit. Fiduciam vero et pignora apud se deposita persequebitur, et sine auctoritate judicis vindicare non prohabetur.

TIT. XXVII.

AD LEGEM JULIAM PECULATI.

Si quis fiscalem pecuniam adrectaverit, subripuerit, mutaverit, seu in suos usus converterit, in quadruplum ejus pecuni⁵ quam sustulit, condemnatur.

TIT. XXVIII.

AD LEGEM JULIAM REPETUNDARUM.

Judices pedanei, si pecunia corrupti dicantur, plerumque a praeside

¹. Cujus instrumenta TITIS SUE. — 2. GOTH. GENTES. — 3. Cujus rei pena humiliores capit, honestiores insula deportatione coactentur. — 4. Cuius rei pena in metallum damnantur. — 5. Quo excepit, CONCILIUS, TERRA, SEDITIONE, INCENDIO, etc.

aut curia submoventur, aut in exsilium mittuntur, aut ad tempus relegantur.

TIT. XXIX.

AD LEGEM JULIAM MAJESTATIS.

1. Lege Julia majestatis tenet is, cuius ope consilio a versus imperatorem vel rempublicam arma mota sunt, exercitus eius in insidiis deductus est; quive injussi imperator bellum gesserit, delectumve habuerit, exercitus comparaverit, sollicitaverit, deseruerit imperatorem. His ante in perpetuum aqua et igni interdicebatur: nunc vero humiliores bestias objiciuntur, vel vivi exuruntur; honestiores capite puniuntur. Quod crimen non solum facto, sed et verbis impensis ac maledictis maxim exacerbatur. — 2. In reum majestatis inquiri prius convenit, quibus opinibus, qua factio, quibus hoc auctoribus fecerit; tanti enim criminis reus non obtutu adulationis alicuius, sed ipsius admissi causa puniendus est: et ideo cum de eo queratur, nulla dignitas a tormentis excipitur.

TIT. XXX (A).

AD LEGEM JULIAM AMBITUS.

Petitus magistratum vel provinciae sacerdotium, si turbam suffragiorum causa conduxerit, servos advocaverit, aliquam quam multitudinem posederit, pena legis Cornelie de falsis coactetur. — 12. Qui insignibus altioris ordinis utuntur, militiamque confingunt, quo quem terrent vel concutant, humiliores capite puniuntur, honestiores in insulam deportantur. — 13. Si qui de judicis amicitia vel familiaritate mentientes eventus sententiarii ejus vendunt, quidve obtenui nominis ejus agunt, convictedi pro modo delicti aut relegantur, aut capite puniuntur.

TIT. XXX (B).

AD LEGEM FABIA.

1. * Lega Fabia tenet, qui civem romanum ingenuum, libertum servumve alienum celaverit, vendiderit, vinixerit, comparaverit. Et olim quidem hujus legis pena summaria fuit: sed translata est cognitio in praefectos urbis, itemque presidis provinciae extra ordinem merit animadversionem. Ideoque humiliores aut in metallum damnantur, aut in crucem tolluntur, honestiores adempta dimidia parte bonorum in perpetuum relegantur. — 2. * Si servus sciente domino alienum servum subtraxerit, vendiderit, celaverit, in ipsum dominum animadvertisit. Quod si id domino ignorantie commiserit, in metallum datur.

TIT. XXXI.

DE POENIS MILITUM

1. Si pecunia accepta miles custodiā dimiserit, capite puniendus est. Et certe queritur cuius criminis reus dimissus esse videatur. — 2. Qui custodiā militi prosequenti magna manu excusserint, capite puniuntur.

TIT. XXXII.

QUANDO APPELLANDUM SIT.

Quoties jusjurandum postulatur, eo tempore appellandum est quo defertur, non quo juratur.

TIT. XXXIII.

DE CAUTIONIBUS ET POENIS APPELLATIONUM.

1. Ne liberum quis et solutum haberet arbitrium retractande et revocande sententiae, et penae et tempora appellatoribus prestita sunt. Quod nisi⁶ justē appellaverint, tempora ad cavendum in pena appellacionis quinque dieum prestita sunt. Igitur morans eo in loco ubi appellavit, cavere debet, ut ex die acceptiarum literarum continui quinque dies computentur. Si vero longius, salva diminutione integrum⁷ quinque dies cum eo ipso quo literas acceperit, computantur. — 2. Ne quis in captionem verborum in cavendo incidat, expeditissimum est penam ipsam vel quid aliud pro ea deponere: necesse enim non habet sponsorem quis fidejussione dare, aut præsece esse; sed si contra eum fuerit pronuntiatum, perdit quod depositum. — 3. Quoties in pena appellacionis caverit, tam unus quam plures fidejussiones, si idonei sunt, dari possunt: sufficit enim

¹. Pithoeus legendum putat NUMINIA. — 2. Cuius rei nisi. — 3. Schult. contineat.

etiam per unum idoneum indemnitatē penae consuli. — 4. Si plures appellant, una cautio sufficit; et si unus caveat, omnibus vincit. — 5. Cum a pluribus sententiis provocatur, singule cautiones exigendae sunt, et de singulis penis spondendum est. — 6. Modus penae in qua quis caveare debet, specialiter in cautione exprimendus est, ut sit in qua stipulatio committatur. aliter enim recte causisse non videtur. — 7. Assertor, si provocet, in ejusmodi tertiam cavere debet, quanta causa estimata est. — 8. In omnibus pecuniaris causis, magis est ut in tertiam partem ejus pecuniae caveatur.

TIT. XXXIV.

DE DIMISSORIIS LITERIS.

1. Ab eo a quo appellatum est, ad eum qui de appellatione cogniturus est, literae dimissoriae diriguntur, que vulgo apostoli appellantur: quorum postulatio et acceptio intra quintum diem ex officio facienda est. — 2. Qui intra tempora prestatuta dimissoria non postulaverit, vel accepterit, vel reddiderit, præscriptione ab agendo submovetur, et penam appellacionis inferre cogitur.

TIT. XXXV.

DE REDDENDIS CAUSIS APPELLATIONUM.

1. Meritum appellacionis cause capitalis, et ipsam rationem status

POST PROVOCATIONEM QUID OBSERVANDUM SIT.

1. Quoties possessor appellat, fructus mediū temporis deponi convenit. Quod si petitor provocet, fructus in causa depositi esse non possunt, nec recte eorum nomine satisfactio postulatur. — 2. Si proper prædia urbana vel municipia appelletur, pensiones eorum vel mercedes, vectura etiam, si de navi agatur, deponi solent.

TIT. XXXVI.

DE MERITIS APPELLATIONUM.

Omnimodo ponendum⁸ est, ut quoties iusta appellatio pronunciatur, sumptus quois, dum sequeretur adversarius impedit, reddere cogatur non simplos, sed quadruplos.

¹. Cui. ut SCIAIT IN QVA. Ritter ut sit in quo. — 2. Cui. PROBANDUM.

FRAGMENTUM

VETERIS JURISCONSULTI

DE JURIS SPECIEBUS,

ET DE MANUMISSIONIBUS.

Ea vero quae promisi pertinentia ad forum... vel in curia, nullo impedimento nunc aggrediar... — 1. Omne enim jus aut civile appellatur aut naturale dicitur, aut gentium jus... ab eo enim nominatum est... et omnes gentes similiter eo sunt usus; quod enim honestum et justum est, omnium utilitati convenient... Hoc vero jus civile proprium est Romanorum, et ab iis dictum, quoniam nostra civitas ea veritate uitum... Sed quidam illud esse quod omnes civibus suis praedicunt, aut majori parti convenient... Sunt enim qui etiam tradiderunt fundamenta iustitia esse plurimae speciei: hanc autem distinctam rerum explicacionem vienore esse tradiderunt, quam in principio proposuimus. — 2. Juris civilis... appellatur quasi ex pluribus partibus constans... sed constitutions imperatoria... similiter honorandum, quod est et prætoris dictum, similiter et proconsul... Ex eo enim constituerunt iurisprudentiam, et receptum est responsorum, et summatis haec dicere solemus.... — 3. Lex enim Julia et Papia.... ceterae partes juris appellantur. — 4. Regulas enim exequenti mihi ad ea studia necessarium antea omnia scire... Nez enim personae unius sunt conditionis, sed variae; que singulariter narrationem pertinentes ordine referendas sunt. — 5. Omnes enim aut ingenii sunt, aut liberti. Sed ut magis possint singulae personae declarari, melius videtur incipere a libertis referre, et prius quidem latini scribere, ne sepius eadem interpretari cogamus. — 6. Primum ergo videamus quale est quod dicitur, eos qui inter amicos antiquitus manumittebantur, non esse liberos, sed dominii voluntate in libertate morari, et tantum serviendi metu liberari. Prius enim una libertas et libertas fiebat vel ex vindicta vel ex testamento vel in censu, et civitas romana competit manumissionis, quae appellatur legitima libertas. Hi autem qui domini voluntate in libertate erant, manebant servi, et manumissores audebant eos iterum per vim in servitatem ducent: sed interveniebat prætor, et non permittebat manumissionem servire. — 7. Omnes enim plures cause in quibus proconsul libertatem non tuebitur, de quibus procedentes ostendemus. — 8. Sed et illud observandum, ut manumission in bonis manumittentis et ideo si tantum ex jure quiritiū sit manumissionis, non erit latius: necesse est ergo servum non tantum ex jure quiritiū, sed imprimis in bonis esse. — 9. Servus communis, si ab uno manumittitur, neque ad libertatem pervenit, et alterius domini totus fit servus iure adrecendi. Sed inter amicos servus ab uno sociorum manumissores, utriusque dominaturi servus manebit: justum enim non adrecdere in hac manumissione in qua vertitur; et si Procurator eius servum cuius ususfructus ad alium pertinet, non possit vindicta manumittere obstante ususfructu; et si eum manumiserit prætor, faciet servum sine domino... sed latium... — 10. Peregrinus manumittens servum non potest latium facere, quoniam lex Junia